

Els costos ocults del Sistema Alimentari

Informe sobre el preu
just dels aliments a la
província de Castelló

**Els costos ocults del Sistema Alimentari.
Informe sobre el preu just dels aliments a la
província de Castelló.**

Setembre 2024

Editors:

Fundació Novessendes de la CV
ONGD Pankara Ecoglobal

Coordinació i redacció:

Marta Ibáñez Verdú (Fundació Entretantos)
Jorge Molero Cortés (Fundació Entretantos)
Alba Remolar Franch (Fundació Novessendes)
Iracma Vargas Salamanca (ONGD Pankara Ecoglobal)

Disseny i maquetació:

Makea Coop. V.

Programa:

www.llaurant.org

Un projecte de:

www.novessendes.org
info@novessendes.org
964 620 010
Fb: @novessendesfundacio
Ig: @fundacio_novessendes
X: @Novessendes

www.pankara.org
administracion@pankara.org
Fb: ONGD Pankara EcoGlobal
Ig: @pankaraecoglobal

Amb la col·laboració de:

www.entretantos.org
entretantos@entretantos.org
Fb: @entretantos
Ig: @fundacion_entretantos
X: @entre_tantos
Ln: @fundacion-entretantos

Finançat per:

Aquesta publicació ha estat realitzada amb el suport financer de la Generalitat Valenciana. El contingut d'aquesta publicació és responsabilitat exclusiva de la Fundació Novessendes i l'ONGD Pankara EcoGlobal i no reflecteixen necessàriament l'opinió de la Generalitat Valenciana.

Alguns drets reservats.

Aquesta obra està sota una llicència de **Creative Commons Atribució-NoComercial-CompartirIgual 3.0 Organitzacions Intergovernamentals**. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/igo/deed.es>

Índex

1. Pròleg	4
2. Introducció	7
3. Un sistema agroalimentari globalitzat	10
3.1 Un sistema complex.....	12
3.2 Un sistema injust i insostenible	15
3.3 Els costos ocults del sistema	19
4. El sistema agroalimentari de Castelló	25
4.1 Quanta superfície utilitzem per a cultivar?	26
4.2 Quins tipus d'aliments produïm?	26
4.3 On comprem els aliments?	28
4.4 Quins aliments consumim?	29
4.5 Qui produeix els aliments?.....	30
5. Quina alternativa tenim?	33
5.1 Els sistemes alimentaris territorialitzats (SAT).....	34
5.2 Com podem contribuir a la transformació dels sistemes alimentaris?.....	35
5.3 Models productius sostenibles.....	37
5.4 Quins beneficis obtenim de la transformació dels sistemes alimentaris?.....	39
6. On trobar productes locals?	42
7. Conclusions	45
8. Bibliografia	47

1. Pròleg

Garantir preus justos als aliments és un exercici de transparència, no només per a les persones productores i consumidores, sinó per a la salut planetària. El component social i mediambiental de la justícia es basa a seguir unes normes ètiques pel que fa als preus. Quan els preus dels aliments o les persones que els fixen violen les normes socials, mediambientals i ètiques, es considera un acte d'injustícia social.

La transparència de preus justos ha de partir d'una premissa, on el preu i el valor dels aliments són dos conceptes diferents i no confusibles. Els aliments han de contemplar, d'una banda, un preu just, d'acord amb aconseguir que totes les persones assolisquen aliments assequibles, innocus, salubres i nutricionalment equilibrats, garantint un medi rural viu a través de la qualitat de vida de les persones que hi treballen en el sector primari (agricultores, ramaderes i pescadores) i, d'altra banda, els aliments han de contemplar un valor en què s'assolisca una protecció per al clima, la biodiversitat i cadascun dels recursos que configuren el medi ambient, avalant així que les generacions futures, puguin disposar d'aquests recursos en una òptima quantitat i qualitat. A més, les preferències dietètiques es poden adaptar millor gràcies a la transparència del sistema alimentari i podria aportar ajudes a la reducció del malbaratament d'aliments i a la prevenció de les malalties, a través de la informació basada en els diferents actors. Per això, menjar bé ha d'estar associat a un preu just.

Foto: Juan Vicent
Doñate

Les autores d'aquest informe així ho fan veure, en una anàlisi sobre les causes de la manca d'equitat en el sistema alimentari actual i en l'aportació de dades i reflexions sobre el problema complex que significa posar preus als aliments, contemplant no només la distància entre el preu de compra i el preu de venda, sinó des de la importància de recolzar preus justos per a la sostenibilitat al sector agrícola i alimentari. En aquest sentit, generen visibilitat de la cadena alimentària,

i dels serveis ecosistèmics prestats pel sector primari i els avantatges i desavantatges competitiu entre la producció, la transformació alimentària, la distribució i el consum.

Per tant, les autores ens obren els ulls sobre la responsabilitat de les persones consumidores per contribuir a la transformació dels sistemes alimentaris. Incidint que per actuar en conseqüència i amb responsabilitat, cal conèixer la traçabilitat i autenticitat de la sostenibilitat del procés i la repercussió dels actes del consum, per garantir també la confiança en el sistema i evitar el risc de *greenwashing*.

Aquest document també aporta informació de gran valor per a les persones que prenen decisions en relació amb les polítiques sobre els sistemes alimentaris. Per garantir la seguretat i la sobirania alimentària calen polítiques públiques que reconeguen la diversitat i complexitat dels desafiaments que enfronten les produccions sostenibles d'aliments al llarg de la cadena de valor.

“Els costos ocults del Sistema Alimentari”, és un treball que des del rigor científic ens portarà a conèixer més sobre on, com i qui comprar els aliments per a què la repercussió de la compra i el preu i valor implicats en la compra d'aliments, siga un acte de responsabilitat ètica, social i mediambiental.

Mª Dolores Raigón Jiménez

*Institut de Conservació i Millora de l'Agrobiodiversitat
Valenciana / Departament de Química. Universitat Politècnica
de València. Camí de Vera, s/n. 46022. València. Espanya.
mdraigon@upv.edu.es*

2.

Introducció

Llaurant Un Futur Sostenible (www.llaurant.com) és un programa d'educació per a la ciutadania global que té com a objectiu fomentar una societat crítica, participativa i activa, compromesa amb la recuperació de la sobirania alimentària i de la transició ecosocial cap a un sistema alimentari just per a les persones, el territori i el planeta, centrat a la província de Castelló. El programa s'està desenvolupant des del 2021, i és una iniciativa de la Fundació Novessendes i l'ONGD Pankara Ecoglobal, finançada per la Vicepresidència i Conselleria de Servicis Socials, Igualtat i Vivenda de la Generalitat Valenciana.

Aquest informe parteix de la necessitat de recopilar arguments crítics i rigorosos sobre quin és el preu just dels aliments que consumim, quins paràmetres determinen aquest preu i quins costos ocults estem pagant sense adonar-nos-en. A l'**Estudi sobre el consum de productes de proximitat i l'agroecologia**¹ publicat el 2023 dins del programa, en preguntar per l'opinió sobre el preu de venda de fruita i verdura de proximitat (produïda a la província de Castelló) l'afirmació més valorada era que "el preu de la fruita i verdura de proximitat és alt", fins i tot que "són massa cares". D'altra banda, quan es preguntava per què no compraven productes agroecològics, el motiu més rellevant era que 'són productes més cars' (un 23% de les persones enquestades van marcar aquesta opció).

Foto : Juan Vicent
Doñate

Més encara, aquest percentatge augmenta fins al 43% quan les enquestades no consumeixen mai productes agroecològics. Però, realment consumir productes de temporada, proximitat i ecològics és més car? Estudis recents asseguren que "si s'aposta per una dieta mediterrània, el cost d'una cistella agroecològica, que aposta per la producció local, ecològica i de temporada, és semblant al que gasta una família que compra a grans superfícies"².

1. Fundació Novessendes, ONGD Pankara Ecoglobal i Universitat Jaume I (2023).

2. El Pa Sencer (2021).

Partint d'açò, considerem important reconèixer els diferents actors, actrius i factors que influeixen en el valor no només monetari, sinó mediambiental, humà i social dels aliments, i com des de qui produeix els aliments, fins a qui els consumeix, es constitueixen en subjectes actius a la cadena de consum i com les seues interrelacions poden afavorir o no a la millora de les condicions de vida i a una sobirania alimentària real al nostre territori.

Per acabar, aquest informe visibilitza iniciatives agroalimentàries de proximitat, que aposten per donar un valor afegit als seus productes. Iniciatives que transformen l'agricultura en una pràctica més justa i sostenible; que potencien la capacitat de decidir de les persones sobre la gestió dels aliments que es produeixen i es consumeixen, cuidant la terra i l'entorn natural més proper.

3.

Un sistema agroalimentari globalitzat

L'alimentació és un dels pilars fonamentals en el desenvolupament i el funcionament de les societats humanes. Forma part de les nostres necessitats més bàsiques i, per això, des de l'invent de l'agricultura i la nostra sedentarització, hem dedicat innumbrables esforços per assegurar menjar de manera estable al conjunt de la població. Part de la cultura de les societats i de la base de les relacions humanes amb la naturalesa, es basa en “quan”, “què”, “com” i “qui” consumeix i produeix els aliments³.

---

3. Fundació Novessendes i ONGD Pankara Ecoglobal (2023).

Els éssers humans han ideat nombroses solucions per proveir dels aliments que les societats necessiten tenint en compte qüestions tècniques, polítiques, ecològiques, econòmiques i religioses. Al nostre planeta podem trobar una gran riquesa de formes, però el sistema capitalista ha aconseguit imposar el seu model i homogeneïtzar la manera com ens alimentem.

Foto: Batiste Safont
Roca

El sistema agroalimentari industrialitzat actual té un caràcter intensiu a gran escala, liderat per multinacionals i altament dependent d'*inputs* químics. Els aliments han esdevingut una mercaderia importada i exportada arreu del món. Aquest model té greus impactes socials, econòmics i mediambientals: genera gairebé una quarta part de les emissions mundials de gasos d'efecte d'hivernacle i provoca una pèrdua immensa de biodiversitat; suposa un alt risc per a la salut i genera desigualtats estructurals, que ataquen amb més gravetat les comunitats i col·lectius vulnerables. Davant d'aquestes evidències, el consens és unànim: **el model alimentari actual està fallant a les persones i al planeta, i ja no és adequat per al seu propòsit⁴.**

---

4. Alianza Global para el Futuro de la Alimentación (2021).

3.1 Un sistema complex

Des del final de la Segona Guerra Mundial, inicialment en el context europeu i posteriorment al nostre país, hem experimentat canvis vertiginosos en la quantitat de menjar produït i la seua forma de consumir-lo, transformar-lo i distribuir-lo. Els aliments han esdevingut un bé fàcilment assequible i disponible per a la majoria de la població. En 36 anys hem passat de comprar majoritàriament a petites botigues i de cuinar a casa (53% de la despesa total en comerç tradicional el 1987)⁵ a què gairebé un 10% de la nostra alimentació provinga del menjar preparat que demanem des dels nostres telèfons mòbils⁶.

Des dels anys 80 comencem l'etapa de globalització del sistema alimentari i de la nostra alimentació, perdent totalment el vincle amb les persones que produeixen el menjar als nostres territoris, erosionant la nostra cultura culinària i allunyant-nos de la dieta mediterrània.

Les diferents crisis que s'han viscut els darrers anys, com la de la COVID-19 i la guerra d'Ucraïna, han conduït a una inflació desorbitada que s'ha traduït en la pujada del preu dels aliments. Oficialment, això és degut a l'augment dels costos del petroli i, per tant, de tots els derivats que es fan servir a l'agricultura (combustibles, fertilitzants, pesticides, etc.), incrementant encara més la pèrdua en la renda de les persones productores, la qual cosa ha generat nombroses protestes i mobilitzacions del camp al nostre país. És en aquests moments en què l'agricultura i l'alimentació salten a la palestra pública, omplint titulars de diaris i tertúlies amb anàlisis superficials, que només mostren la punta de l'iceberg d'un sistema alimentari enormement complex.

El sistema alimentari és “la xarxa interdependent de persones, empreses, institucions financeres, organismes públics i privats, localitzats en un espai geogràfic determinat que participa directament o indirectament en la formació i distribució de productes alimentaris per satisfer les necessitats alimentàries de les persones”⁷.

---

5. Langreo, A., & Germán, L. (2018).

6. Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación (2023).

7. A partir de Rastoin, J.-L., & Ghersi, G. (2010).

A la Figura 1 es presenta un esquema de funcionament del complex sistema alimentari industrialitzat actual: la indústria d'inputs agrícoles subministra les matèries primeres i maquinàries per a la producció que, alhora, transfereix a la indústria alimentària. Finalment, la distribució reparteix aliments a les llars o a la restauració per complir el fi últim, alimentar-nos. D'altra banda, es produeixen pèrdues alimentàries importants (al voltant de $\frac{1}{3}$ dels aliments produïts).

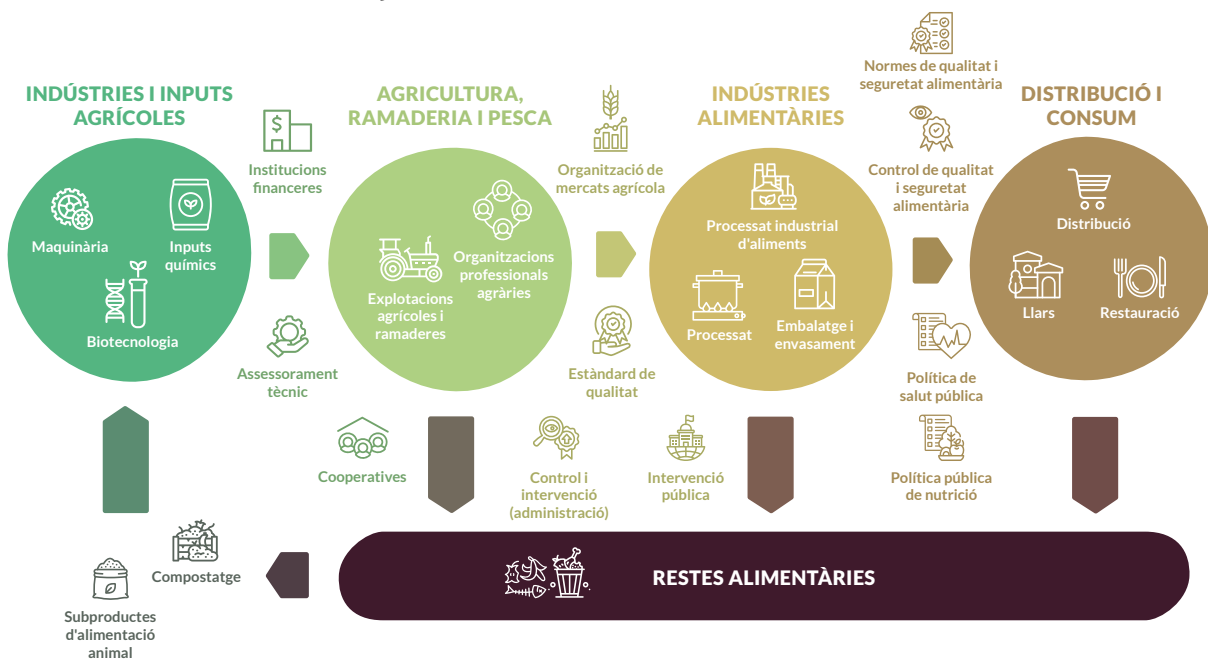

Figura 1. Sistema alimentari actual. Font: Fundació Entretantos.

Com podeu observar, entre les diferents etapes bàsiques hi ha diferents agents, públics o privats, que regulen el funcionament d'aquesta cadena. D'una banda, les administracions públiques poden realitzar diferents accions de suport a l'alimentació i l'agricultura, a través d'incentius de preus (mesures duaneres i control dels preus de mercat), del suport fiscal (subvencions fiscals a les persones productores -ex. ajudes de la PAC-, suports a serveis generals -ex. inversions en regadius-i subvencions a les persones consumidores -ex. targetes moneder) i altres polítiques relacionades amb els sistemes alimentaris⁸, així com controlar qüestions com la qualitat i seguretat alimentària i les polítiques de nutrició de salut.

8. FAO, FIDA, OMS, PMA, & UNICEF (2023).

D'altra banda, els sistemes alimentaris estan sotmesos a la pressió de les grans empreses d'inputs agrícoles, les grans produccions, les indústries alimentàries i sobretot la gran distribució, amb una lògica del lucre i d'obtenció de beneficis. Aleshores, **qui controla actualment el sistema agroalimentari?**

En primer lloc, ens trobem amb les grans empreses que controlen el mercat mundial d'**inputs agrícoles**, necessaris per a l'agricultura i ramaderia modernes⁹.

SEGONS LES SEVES VENDES DE 2020 TROBEM UNA CONCENTRACIÓ EXTREMA EN ELS SEGÜENTS MERCATS GLOBAIS:

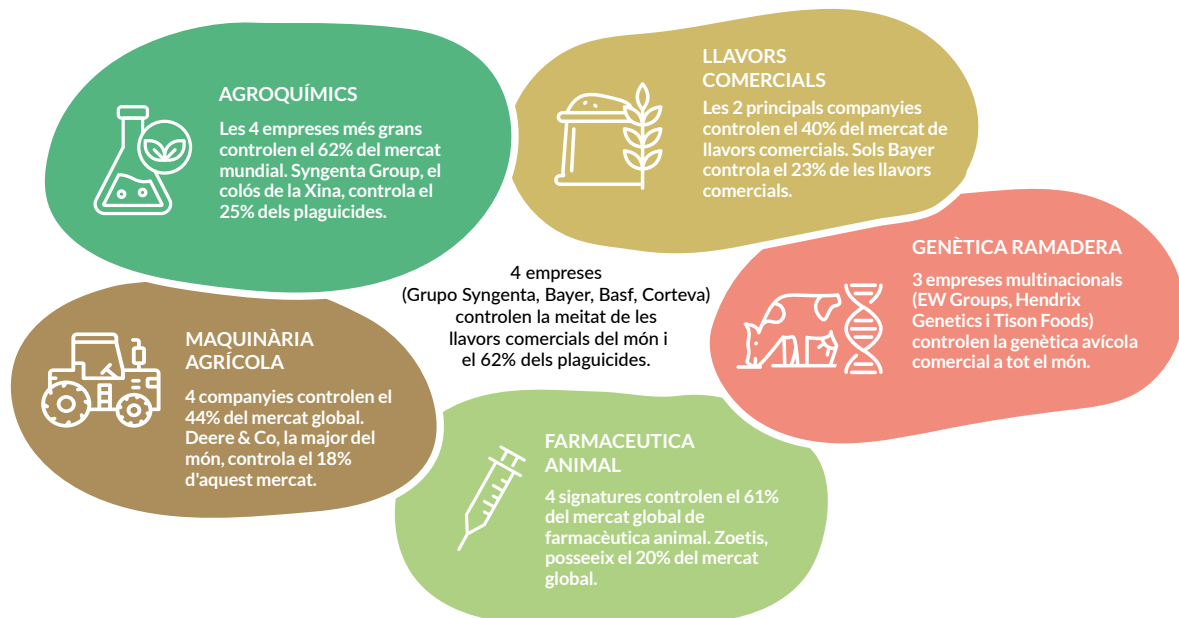

Figura 2. Les grans empreses que controlen el mercat dels inputs agrícoles. Font: ETC Group (2022)

En segon lloc, amb les empreses de **producció, transformació i distribució d'aliments**, conegudes com les comercialitzadores de matèries primeres agrícoles. Immenses corporacions que participen en totes les baules de la cadena alimentària industrial, des de la producció fins a la comercialització.

Les 10 principals comercialitzadores a escala mundial representen almenys el 40% del mercat mundial. Entre les que més facturen podem trobar Cargill, COFCO Corp i Acher Daniels Midland (ADM)¹⁰

9. ETC Group (2022).

10. ETC Group (2022).

La situació a Espanya no és diferent. Si ens fixem en la distribució d'aliments podem veure que la concentració de la distribució és molt evident. El 2022, **només 10 empreses van facturar el 70,3% del valor estimat en distribució minoritària**, que va aconseguir un total de 89.300 milions d'euros. El total de beneficis de la distribució va ser de 2.117,92 milions d'euros.

Rànquing de facturació de les empreses de distribució d'aliments: Mercadona és la líder (28,7% del total de la facturació), seguida molt lluny pel grup Carrefour (10,8%), Lidl (6,3%), Grupo Eroski (4,8%), Alcampo (4,7%), Dia (4,6%), Consum (3,7%), El Corte Inglés (2,8%), Bon Preu (2,1%), Ahorra Más (1,8%) i Aldi (1,9%).¹¹

Tots aquests agents i accions generen un ambient o un entorn alimentari, és a dir, tots els aspectes de la vida social i de l'entorn físic que influeixen en les decisions de consum d'aliments¹² : *quins aliments comprar, preparar, cuinar, emmagatzemar i consumir i on fer-ho*. A l'hora de consumir, no sols influeix la informació i/o sensibilització objectiva sobre nutrició i salut, ja que les xarxes socials i la publicitat també dirigeixen l'elecció dels aliments, amb efectes nocius sobre la salut de les persones i greus repercussions socials, econòmiques i ambientals, com es veurà a continuació.¹³

3.2 Un sistema injust i insostenible

El sistema alimentari industrialitzat, juntament amb els nostres patrons de consum i estils de vida, genera una sèrie d'impactes negatius sobre la societat i la natura.

La manera de produir, comercialitzar i adquirir els aliments és el factor que més contribueix a la degradació del nostre planeta, ja que genera entre el 26% i el 34% de les emissions mundials de gasos d'efecte hivernacle, és una de les principals causes de desforestació, i és responsable d'almenys el 60% de la superfície talada anualment, el 33% de la degradació dels sòls i el 20% de la sobreexplotació dels aqüífers¹⁴. A més, el canvi climàtic, agreujat pel sistema alimentari industrialitzat, té greus repercussions per a l'agricultura tradicional. De

11. Alimarket (2023).

12. High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition. HLPE (2017).

13. FAO, FIDA, OMS, PMA, & UNICEF (2023).

14. Fundación Alternativas y Fundación Carasso (2022).

fet, ha estat identificat per la FAO com un dels principals impulsors de les crisis alimentàries, que es van agreujant amb l'augment de la temperatura global, i que provoca migracions climàtiques.

Les explotacions agrícoles i ramaderes industrialitzades acaparen més del 70% de les terres agrícoles i de l'aigua del món, però només alimenten el 30% de la població. La responsable d'alimentar el món és de l'agricultura tradicional i en petita escala.¹⁵

Entre els **impactes socials**, podem destacar la pèrdua de superfície agrària, la situació desfavorable de l'agricultura familiar, els preus injustos per als qui produeixen els aliments, l'empobriment de les zones rurals, el despoblament i la desigualtat de gènere.

El 2020, segons Acció per la Biodiversitat¹⁶ a escala mundial, de 1.600 milions de dones dedicades al treball rural o l'agricultura, només el 2% ostenten la propietat de la terra i tan sols l'1% de les dones tenen un préstec per a agricultura. La divisió de tasques agrícoles i la imposició de rols continua sent desigual, les dones segueixen tenint doble tasca en assumir la cura de fills i responsabilitats de la llar sumada a les assignades del camp. Els elements de protecció laboral i d'ergonomia no compten amb les mesures o condicions físiques de les dones, perquè generalment estan estandarditzades per a la fisonomia masculina. Segons un estudi del Ministeri d'Igualtat d'Espanya, *“Una forma de violència econòmica exercida cap a dones rurals és l'aïllament o invisibilització, o impedir el registre de la titularitat de les terres que ella treballa, afectant la seua trajectòria laboral i pensions”*¹⁷.

Pel que fa a la **salut humana**, es calcula que una de cada cinc morts està vinculada a l'alimentació¹⁸, siga per dieta inadequada o per la ingesta de tòxics. Segons la FAO¹⁹ el 2022, la fam va afectar el 9,2% de la població mundial, no perquè no hi haja prou aliments per a tothom, sinó a causa de les profundes injustícies que es cometien a l'hora de produir i accedir als aliments; el cost d'una dieta saludable va augmentar un 4,3% en comparació del 2020, i més de

---

15. ETC Group (2022a).

16. Acción por la Biodiversidad (2020).

17. Ministerio de Igualdad y RED2RED (2023).

18. GBD 2017 Diet Collaborators (2019).

19. FAO, FIDA, OMS, PMA, & UNICEF (2023).

3.100 milions de persones (42 %) no se la podien permetre; la inseguretat alimentària afecta de forma desproporcionada les dones i els habitants de les zones rurals, i encara que la bretxa de gènere sembla haver disminuït considerablement, la inseguretat alimentària és més freqüent entre les dones que entre els homes a totes les regions del món. El *Libro Blanco de la alimentación sostenible*²⁰, destaca que la inseguretat alimentària, o la manca d'accés a aliments segurs, saludables i apropiats culturalment, se situa com un dels grans reptes de la nostra era. Tot i la importància vital de l'alimentació, la inseguretat alimentària s'està agreujant, expressada moltes vegades a través de diferents formes de malnutrició i malalties relacionades amb la dieta.

Per últim, cal indicar els **impactes econòmics** generats per una agricultura altament competitiva i dependent de subvencions, on la degradació dels recursos naturals, l'exclusió de l'agricultura familiar tradicional lligada als territoris i la desvinculació entre persones productores i consumidores és cada vegada més gran.

Aquests impactes, que no es tenen en compte a l'hora d'establir el preu d'un producte, són les anomenades **externalitats**.

Les externalitats d'un producte són els efectes negatius generats sobre el medi ambient (aire, sòl i aigua), la societat i la salut de les persones en cadascuna de les etapes de la cadena agroalimentària que no són valorades pel mercat de mercaderies (preu establert pel mercat).

A l'informe *The true cost and true price of Food*²¹, Nacions Unides ha dut a terme una important anàlisi de les externalitats clau dels sistemes alimentaris (Figura 3).

---

20. Fundación Alternativas y Fundación Carasso (2022).

21. Hendricks et al. (2021).

Tipus d'externalitat	Exemples d'externalitats	Impactes finals
Mediambiental Efectes sobre el capital natural.	<ul style="list-style-type: none"> — Contaminació de l'aire, l'aigua i el terra. — Emissions de gasos d'efecte d'hivernacle (GEI) — Canvi d'ús del sòl — Sobreexplotació dels recursos renovables — Esgotament del sòl — Ús de recursos escassos — Sobreexplotació de l'aigua dolça 	Contribució al canvi climàtic, efectes negatius sobre la salut, esgotament dels recursos abiòtics (no vius), esgotament dels recursos biòtics (vius), inclosos els serveis ecosistèmics i la biodiversitat.
Social Efectes sobre els drets socials i el capital humà i social.	<ul style="list-style-type: none"> — Benestar dels animals — Treball infantil i esclavitud — Discriminació i assetjament — Preus alts i variables — Deteriorament de la formació i assessorament a agricultors/es — Salaris i ingressos insuficients (excessives hores extraordinàries i mal pagades, manca de seguretat social...) — Manca de llibertat d'associació, baixa participació de la dona en àmbits associatius — Manca de salut i seguretat laboral (treball fet incomplint les normes, manca d'elements de protecció, accidents laborals, riscos psicosocials segons el gènere...) 	Pobresa, inseguretat alimentària i competències de l'ésser humà
Salut Efectes sobre la salut humana.	<ul style="list-style-type: none"> — Resistència als antibiòtics — Desnutrició — Dieta poc saludable — Zoonosi 	Vida humana (malalties, mortalitat i qualitat de vida), Econòmica (costos mèdics, cures, dies de treball perduts)
Econòmics Efectes sobre el capital financer, fabricat i intel·lectual.	<ul style="list-style-type: none"> — Rebuig d'aliments — Evasió fiscal 	Augment de la demanda d'aliments i disminució dels fons públics

Figura 3. Tipus d'externalitats i impactes del sistema alimentari. Font: Hendricks et al. (2021).

3.3 Els costos ocults del sistema

Tot i el que hem comentat anteriorment, és difícil veure els efectes dels impactes esmentats del sistema alimentari industrialitzat en les nostres vides. Per això, aquestes “externalitats mediambientals, socials i sanitàries” es poden traduir en una sèrie de costos ocults que ens permeten visibilitzar i calcular el veritable preu dels aliments.

Els costos ocults fan que el “preu que paguem pel que comprem” no es corresponga amb el “preu real” dels aliments, ja que hi ha nombrosos costos que financem indirectament a través dels nostres impostos per contrarestar els efectes sobre la salut humana, el canvi climàtic o la precarietat de les persones productores, entre d’altres.

El 2023, la FAO va quantificar els costos ocults dels sistemes alimentaris en un 10% del PIB mundial, després d’analitzar 154 països. Els costos associats als impactes a la salut són els majoritaris (el 73% del total), seguits dels costos mediambientals (el 22,5%) i els socials (el 4,5%). Els països amb ingressos mitjans i alts són els que generen més costos ocults, suposant un total del 75% dels costos ocults mundials²².

A Espanya, l’import dels costos ocults lligats a l’alimentació el 2020 ascendia a 138.294 milions de €, dels quals el 76,7% estan lligats a impactes en la salut²².

Al següent gràfic (Figura 4) podem veure la distribució i la tipologia de costos ocults lligats a l’alimentació a Espanya.²³

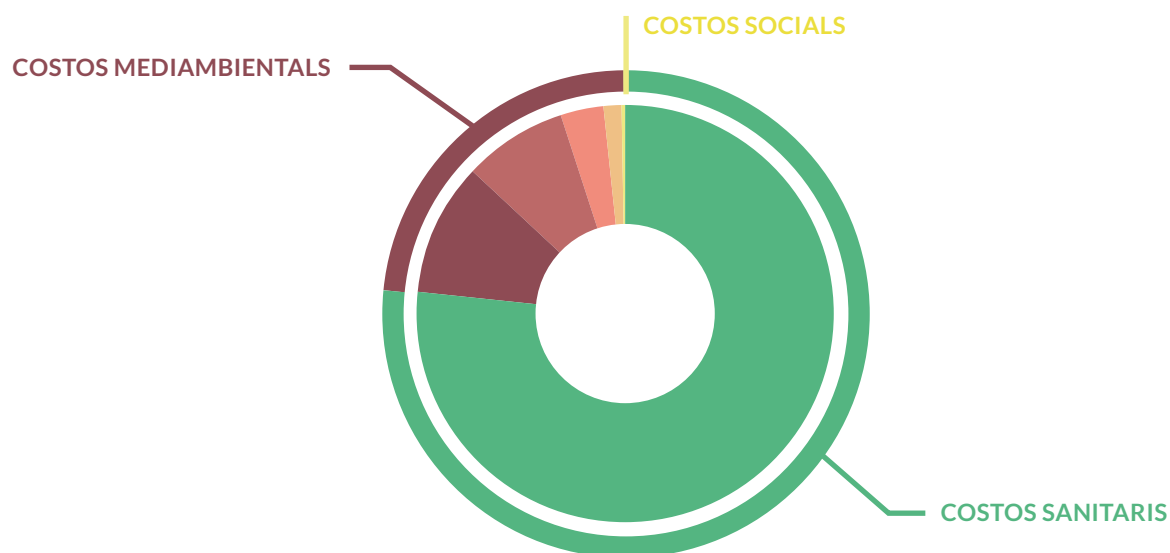
Si comparem els costos ocults a Espanya amb les dades del Panell Alimentari de les Llars per al 2022, on la despesa de l’alimentació va ser superior a 74.797 milions d’euros, podem veure que **per cada euro consumit hi ha un cost ocult de 2 euros**²⁴.

22. FAO (2023).

23. Tot i que no s’han pogut incloure tots els costos ocults existents a les tres categories (social, ambiental i sanitari), per la dificultat a l’hora d’estimar-los a causa de la inexistència de bases de dades mundials que puguin servir per a dimensionar a escala nacional, els costos ocults relacionats amb dietes poc saludables són cada cop més importants.

24. Segons la FAO (2023), els costos ocults a Espanya pugen a 149.685 milions de dòlars (138.294 milions d’euros en el moment de la conversió el febrer del 2024).

Paga 2, però et costa 4!!!

Costos sanitaris

- Pautes dietètiques poc saludables (amb alta densitat energètica i poc valor nutricional) – **76,70 %**

Costos socials

- Manteniment de la pobresa moderada (no arriba a ingressos mínims dignes) entre els treballadors agroalimentaris – **0,06 %**
- Pèrdua de productivitat laboral a causa de la desnutrició – **0,00 %**

Costos mediambientals

- Extracció de l'aigua blava (que causa escassetat i pèrdues agrícoles) – **1,48 %**
- Emissió de gasos d'efecte d'hivernacle al llarg de tota la cadena – **3,44 %**
- Emissió de nitrogen (volatilitzat i per escorrentia) a nivell de producció primària i clavegueram – **7,87 %**
- Canvi de l'ús del sòl en les explotacions agràries (que provoca la degradació i la destrucció dels ecosistemes i, per tant, la pèrdua dels serveis ecosistèmics) – **10,45 %**

Figura 4. Tipologia de costos ocults lligats a l'alimentació a Espanya el 2020. Font: FAO (2023).

Alhora, el preu de mercat no és necessàriament un “preu just” per a la persona productora. Des del camp fins a la taula, el preu dels productes es multiplica, de mitjana, per 4,25 segons la Coordinadora d'Organitzacions d'Agricultors i Ramaders (COAG). Les dades es mostren en la Figura 5.²⁵

25. COAG (2024).

Producte	Preu Origen (€/Kg)	Preu Destinació (€/Kg)	Diferència Preu Origen-Destinació **	Diferència Percentual Origen-Destinació	IPOD
Olives de taula	1,32	6,30	4,77	377%	IPOD Agrícola 4,60
Oli Oliva Verge Extra	8,11	10,20	1,26	26%	
Bleda	0,60	2,94	4,90	390%	
Carxofa	1,23	4,02	3,27	227%	
Albergínia	0,37	1,67	4,51	351%	
Bròcoli	0,49	2,76	5,63	463%	
Carabassí	0,38	1,69	4,45	345%	
Ceba	0,42	1,96	4,67	367%	
Xampinyó	2,30	4,59	2,00	100%	
Coliflor	0,61	2,28	3,74	274%	
Enciam	0,20	1,21	6,05	505%	
Patata	0,37	1,85	5,00	400%	
Pebrera roja	1,28	3,05	2,38	138%	
Pebrera verda	1,22	2,65	2,17	117%	
Cabdell	0,31	1,83	5,90	490%	
Tomates d'amanida	0,59	2,34	3,97	297%	
Pastanaga	0,37	1,44	3,89	289%	
Maduixot	1,85	4,97	2,69	169%	
Llimona	0,13	1,89	14,54	1354%	
Mandarina	0,51	2,59	5,08	408%	
Poma	0,72	2,60	3,61	261%	
Taronja	0,25	2,05	8,20	720%	
Pera	0,74	2,65	3,58	258%	
Plàtan	0,51	2,17	4,25	325%	
Vedella 1a	5,48	21,04	3,84	284%	IPOD Ramader 2,99
Xai	4,56	19,02	4,17	317%	
Pollastre	1,19	3,29	2,76	176%	
Porc	1,81	6,44	3,56	256%	
Conill	2,38	7,87	3,31	231%	
Ous M	1,62	2,44	1,51	51%	
Llet vaca	0,51	0,92	1,80	80%	
					IPOD General 4,25

* Enciam (€/u); Ous (€/dotzena); Vedella (kg/canal); Conill kg/viu; Xai (kg/viu de 24 kg i pasqual 1a); Porc (€/kg) i pollastre €/kg viu; Oliva en verd; Cítrics (inclosa recollida); Llimona varietat Fi.

** Nombre de vegades que es multiplica el preu d'origen fins que arriba al consumidor. Font: COAG (2024).

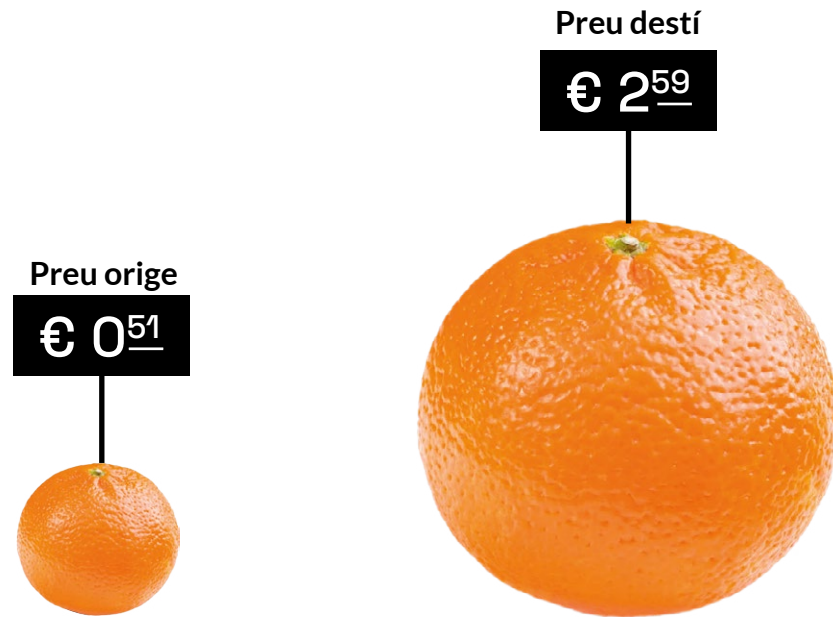
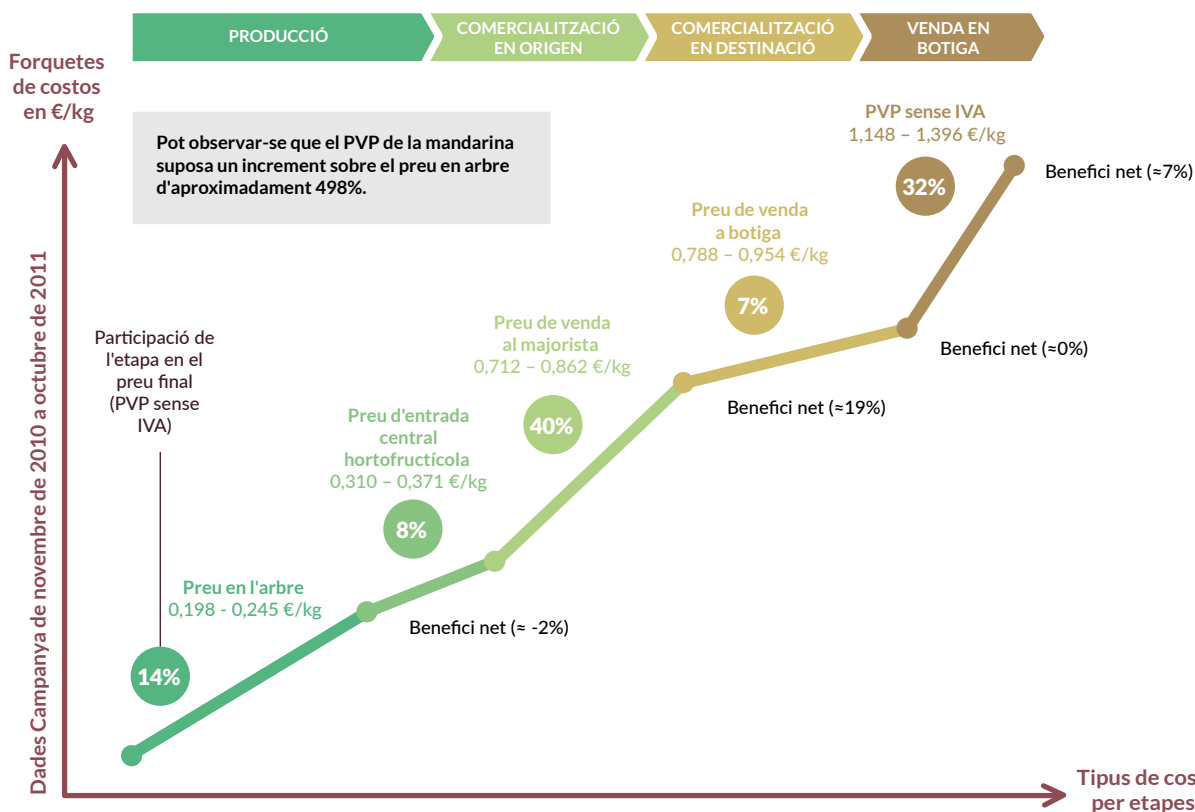

Figura 6. En el cas de la mandarina, el preu en origen es multiplica per 5,08 fins a arribar a les llars. Font: COAG (2024).

En analitzar les diferents baules de la cadena alimentària veiem que **qui produeix els aliments no sempre obté beneficis**. Per exemple, per al cas de la mandarina, segons els estudis del Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació sobre la cadena de valor i la formació de preus realitzats el 2011 la persona productora va tenir un "benefici net" de -10%, la central hortofructícola un benefici net del 19% i el punt de venda un 7 % de benefici net²⁶.

26. TRAGSATEC (2013).

CONFIGURACIÓ TRADICIONAL

Nota: La metodologia de l'estudi no contempla la inclusió de les ajudes de la PAC desacoblades de la producció agrícola o ramadera, ni d'altres ajudes o subvencions no lligades a la producció, percebudes pels agents de la resta d'etapes de la cadena. L'objectiu de l'estudi és analitzar la formació del preu del producte, per a detectar possibles ineficiències en la cadena de valor, sense entrar en l'anàlisi de les rendes percebudes pels agents intervinents en aquesta.

Figura 7. Esquema de l'estructura de costos i preu en el cas de la mandarina. Font: TRAGSATEC (2013).

És a dir, mentre que l'increment entre el preu d'origen i el preu final (PVP) va ser del 498%, el sector productor, amb el preu en arbre, no paga ni els costos durant l'etapa de producció del cultiu.

Si el preu que paguem pels aliments no beneficia la persona productora ni reflecteix tots els costos ocults que hi ha, **qui es beneficia de tot això?**

Tot i les crisis i complicacions d'aquests anys, les grans empreses espanyoles han continuat duplicant els beneficis anuals.

En el cas de Mercadona, entre el 2017 i el 2022, els beneficis anuals es van duplicar, passant de 322,22 milions de €/any a 718,15 milions de €/any, acumulant un total de 2.945 milions de € de benefici en 5 anys. Mentre que Carrefour gairebé ho ha triplicat, passant de 104,14 milions de €/any

a 289,86 milions de €/any, amb un benefici acumulat (en aquest període) de 1841,71 milions d'euros. Lidl i Alcampo presenten taxes de creixement entre un 28% i un 19%²⁷.

En total, les empreses²⁸ que conformen el sistema alimentari espanyol van obtenir uns beneficis estimats al voltant dels 13.949,46 milions d'euros²⁹.

De cada 1 € de benefici que obtenen les empreses, hi ha 9,91 € de costos ocults que paguem tota la ciutadania a través dels impostos.

D'aquesta manera, com hem evidenciat a partir de dades, la major part dels diners que paguem pels nostres aliments no es destinen a remunerar el treball de les persones productores i fomentar una agricultura més sostenible en sintonia amb la natura, sinó que se'n va a engreixar els comptes bancaris, cada vegada més grans, de grans intermediaris i empreses de la distribució alimentària, així com el dels seus dirigents. És necessari insistir que els seus grans beneficis són possibles gràcies al fet que, com a societat, estem pagant amb impostos els costos ocults.

---

27. A partir de Hassani, IA A. (2023).

28. Inclou les empreses productores (excepte els autònoms del camp), la indústria alimentària i la gran distribució.

29. Agència Tributaria (2024).

4.

El sistema agroalimentari de Castelló

Un cop s'han presentat una sèrie de qüestions generals sobre el sistema alimentari i els seus impactes, a les següents pàgines s'oferiran alguns aspectes clau sobre el sistema alimentari al territori castellonenc. Degut a l'absència d'informació detallada a escala provincial, com és el cas de la despesa per producte o per canals de compra, algunes dades s'estenen a tota la comunitat autònoma. Cal destacar que Castelló és la província amb més extensió de superfície (75,8%) i de població (23,18%) rural de la Comunitat Valenciana, sent quatre de les seues comarques (els Ports, l'Alt Maestrat, l'Alt Palància i l'Alt Millars) completament rurals³⁰.

---

30. Alarcón García, M.J. et al. (2021).

4.1 Quanta superfície utilitzem per a cultivar?

Figura 8. Comparativa superfície agrària útil (SAU) el 1999 i 2020.
Font: INE (2022).

En 21 anys (del 1999 al 2020) hem perdut més del 20% de les terres cultivades (superfície agrària útil, SAU) a la província de Castelló³¹.

En Castelló la superfície de cultiu certificada en ecològic va ser de 33.298 ha el 2023³².

31. Institut Nacional d'Estadística (2022).

32. CAECV (2023).

Figura 9. Distribució de la tipologia d'explotacions a la província de Castelló segons la SAU (superfície agrària útil) destinada a cada cultiu. Font: INE (2022).

4.2 Quins tipus d'aliments produïm?

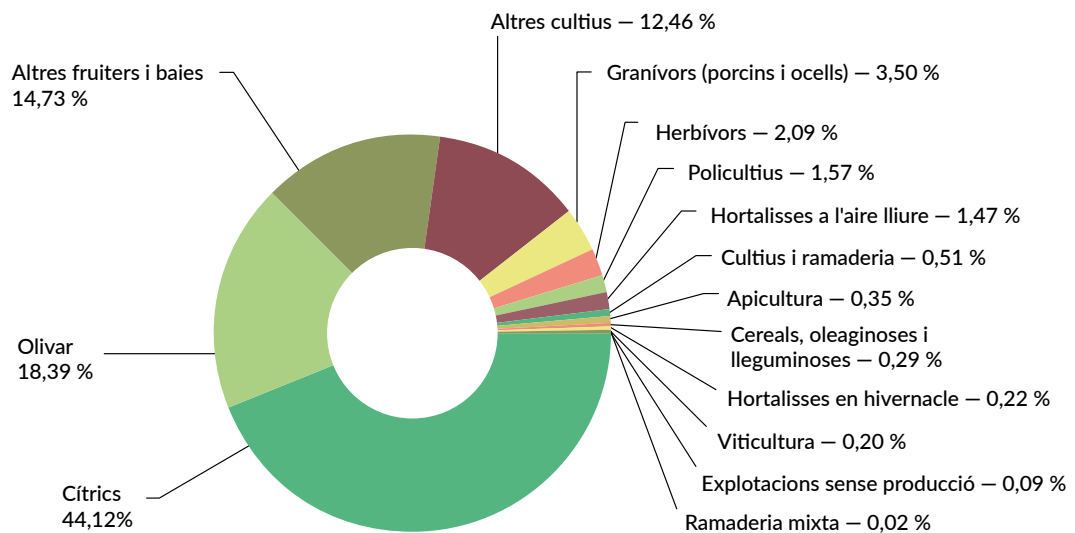
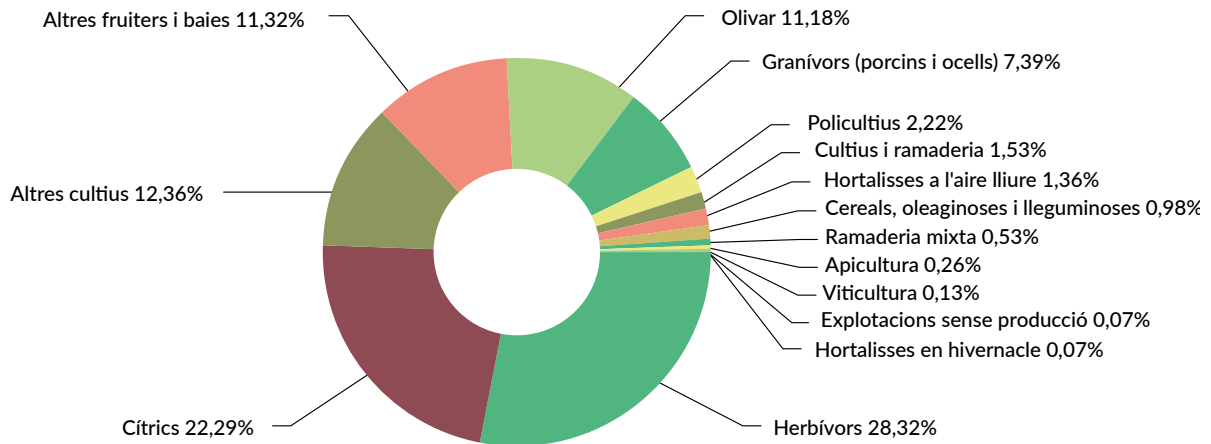

Figura 10. Distribució de la tipologia d'explotacions a la província de Castelló segons el nombre d'explotacions destinades a cada cultiu. Font: INE (2022).

Més del 44% de les explotacions de Castelló es destina a cítrics i menys del 2% al cultiu d'hortalisses. La superfície citrícola castellonenca ascendeix a més del 22%. S'estima que el 2023 es van produir, a Castelló, 12.925 tones d'aliments ecològics³³.

33. CAECV (2023).

Si ens fixem en la producció convencional, els cítrics ocupen una gran part de la superfície de cultiu de la província de Castelló. Tot i això, en cultiu ecològic, els fruits secs són els que més superfície ocupen, 1.485 hectàrees, seguits de l'oliverar (1.368 ha) i els cereals (414 ha). Els cultius de cítrics certificats només ocupen 304 ha, les hortalisses (78 ha), els fruiters (85 ha) i la vinya per a vi (46 ha)³⁴.

Només el 17% de la producció d'aliments ecològics es consumeix a la Comunitat Valenciana, el 16% del volum de negoci es destina a Europa i el 51% a la resta del món³⁴.

4.3 On comprem els aliments?

El **canal de compra més utilitzat** és la distribució organitzada, siga mitjançant hipermercats, supermercats o botigues descompte. Mentre que els canals que més beneficis deixen a qui cultiva els aliments, com és la venda directa o la venda a través de mercats tradicionals, no arriben al 4%³⁵.

En el cas de les hortalisses, per cada 1 € d'hortalisses venudes directament per qui les produeix, es comercialitzen 11 € d'hortalisses en mercats, 24,50 € en botigues i 80 € en distribució organitzada (supermercats i hipermercats).

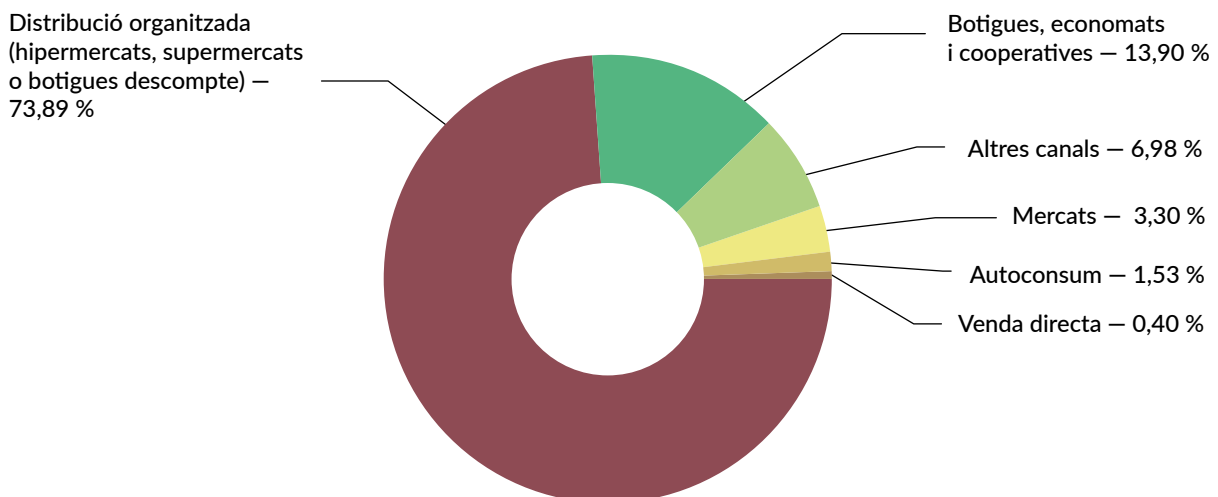

Figura 11. Canals de compra utilitzats per la població valenciana.
Font: MAPA (2022).

34. CAECV (2023).

35. Seguint la proporció que suposa la Comunitat Valenciana al total de l'Estat espanyol, s'ha estimat el valor monetari que això suposa.

Encara que el canal de compra més utilitzat per proveir-se de productes ecològics segueix sent la distribució organitzada, les persones consumidores valoren més els canals que beneficien el productor o productora, així com el teixit econòmic local, veient-se augmentada la despesa en aquests canals (venta directa, mercats i botigues) en detriment de la gran distribució.

En el cas de les hortalisses ecològiques, per cada 1 € d'hortalisses venudes directament per l'agricultor/a es venen 1,38 € a mercats, 2,79 € a botigues i 3,97 € en distribució organitzada (supermercats i hipermercats).

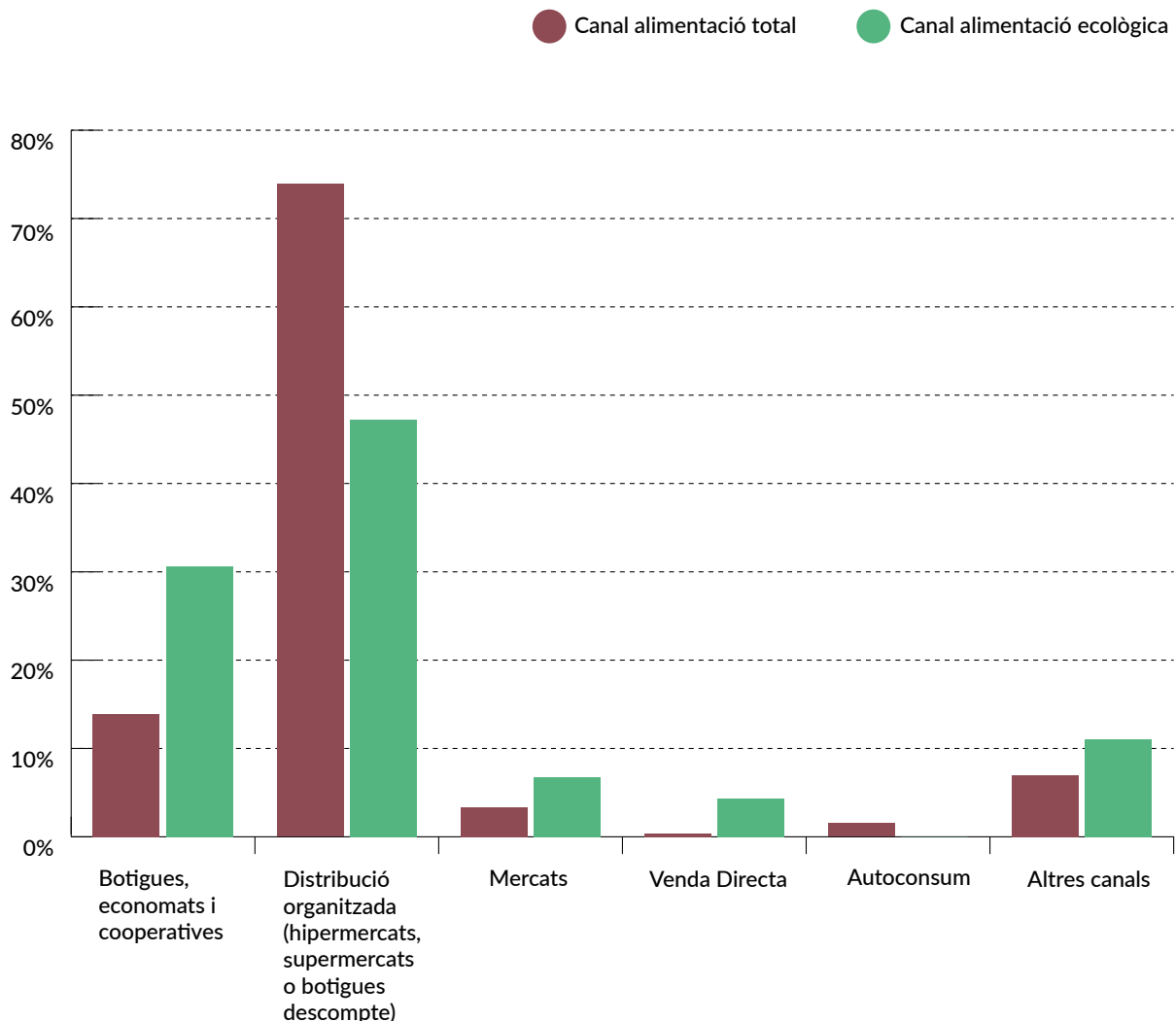

Figura 12. Comparació de la despesa per canal entre l'alimentació general i l'alimentació ecològica. Font: MAPA (2022).

4.4 Quins aliments consumim?

Si analitzem la **despesa realitzada segons les diferents categories**, observem que els productes d'origen animal (productes carnis, productes lactis i productes derivats de la pesca) representen més del 43% de la despesa total, mentre que les fruites, fruits secs i hortalisses suposen el 21%.

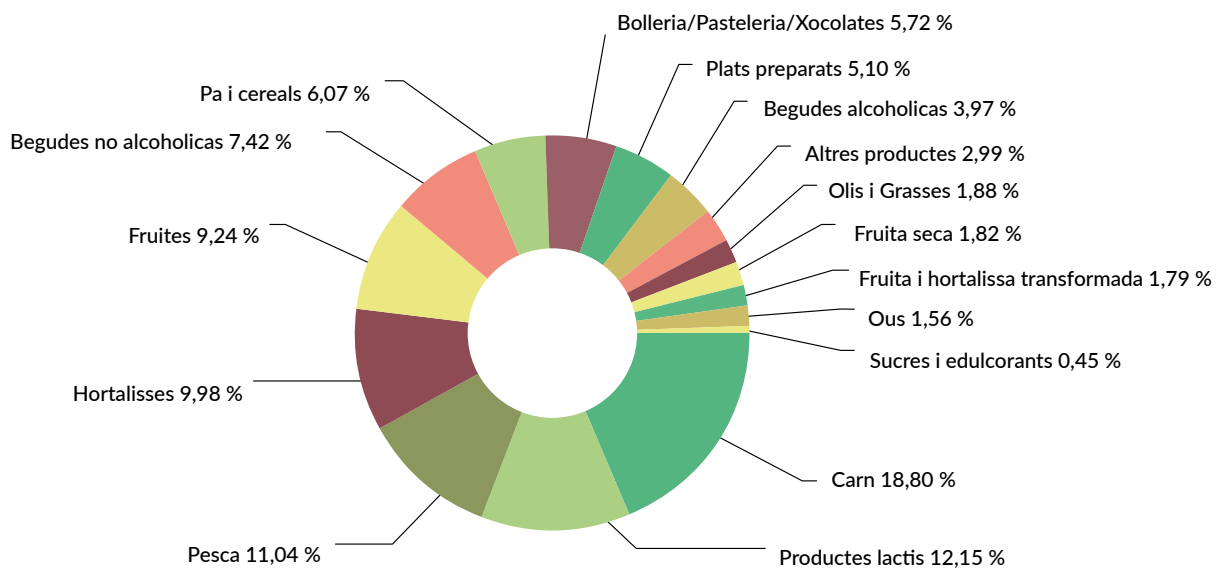

Figura 13. Despesa realitzada per categoria de producte (% despesa en valor) pels residents de la Comunitat Valenciana. Font: MAPA (2022).

El consum de productes ecològics representa el 2,60% de la despesa total de les llars valencianes, representant els productes d'origen vegetal al voltant del 28% i els d'origen animal al voltant del 32% del total de compres ecològiques³⁶.

36. MAPA (2022).

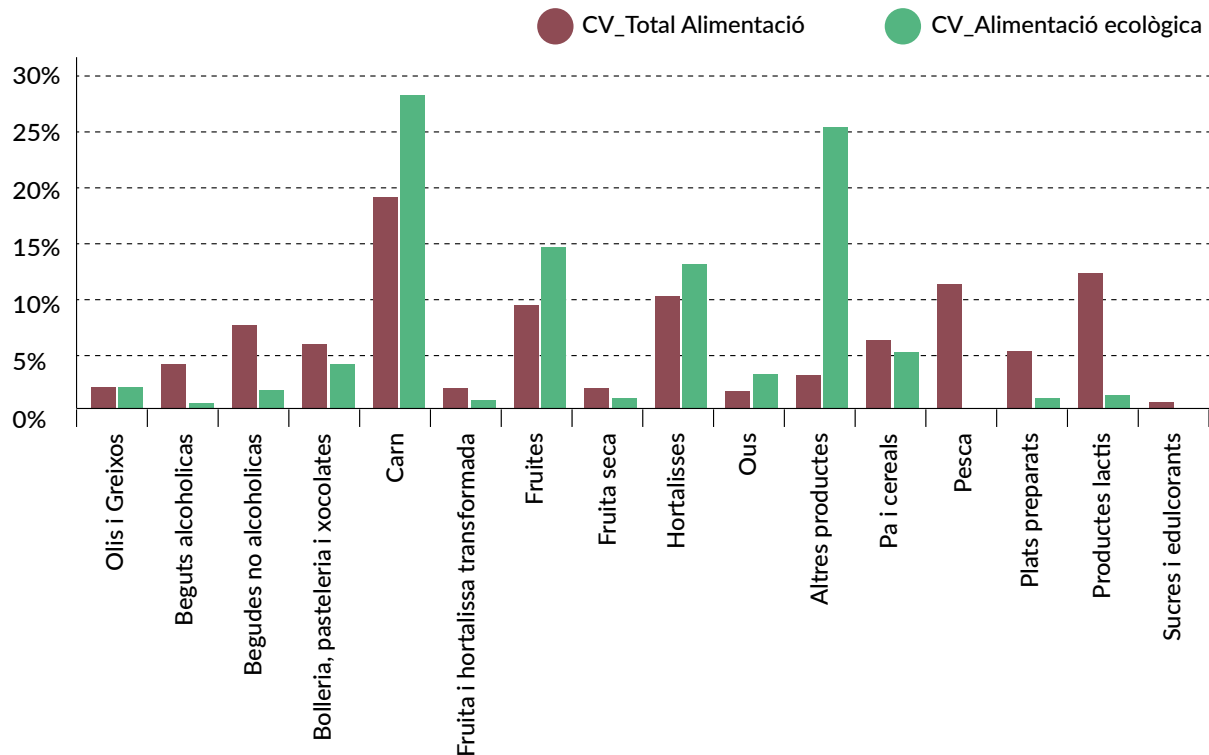

Figura 14. Comparativa entre la despesa total per categories per a l'alimentació total i l'alimentació ecològica (a llars). Font: MAPA (2022).

4.5. Qui produeix els aliments?

A Castelló, igual que a la resta del territori, tenim un sector primari envellit i masculinitzat.

Si bé és cert que la incorporació de la dona a la vida laboral ha augmentat, encara hi ha desigualtats de gènere, sobretot a l'àmbit rural. A conseqüència de la distribució de tasques i rols, encara molt estereotipats en funció del gènere, en l'agricultura les dones estan molt poc o gens representades. De fet, les dones donades d'alta al sistema són encara una minoria respecte de les que consten a les estadístiques com a cònjuges o familiars col·laboradores. Les dones rurals han desenvolupat un treball que ha estat ocult, i no reconegut ni socialment ni retributivament, a causa de la tradicional ocultació del treball fet a l'agricultura, el gens valorat treball de cures i la inexistència d'una línia divisòria clara entre el treball exercit a l'explotació familiar, a la llar i en determinats treballs rurals³⁷.

37. Alarcón García, M.J. et al. (2021).

Al sector de l'agricultura, només hi ha un 15% de dones empresàries o que són membres de cooperatives a tot el territori valencià. A Castelló, menys del 20% de les persones que treballen en agricultura són dones³⁸.

D'altra banda, les dificultats d'accés a formació especialitzada per a activitats pròpies de l'entorn rural, juntament amb els nivells de renda baixos que s'obtenen en l'agricultura i la ramaderia en comparació amb altres sectors, són alguns dels factors que afecten la problemàtica del relleu generacional al camp, tant per a dones com per a homes³⁸.

L'agricultura ecològica pot ser una oportunitat per incentivar la incorporació de joves a l'activitat agrària i ofereix noves oportunitats de mercat més gratificants per a petites i mitjanes iniciatives de producció³⁹.

La mitjana d'edat de les persones que s'incorporen a l'activitat ecològica certificada a la comunitat autònoma és de 56 anys (a l'agricultura convencional és de 64 anys). Un 30% de les persones operadores certificades són dones.⁴⁰

Després de tot això comentat ens preguntem si el sistema agroalimentari industrialitzat realment garanteix que puguem alimentar-nos adequadament, de manera saludable i sostenible, tant en quantitat com en qualitat. La pèrdua de terres de cultiu, la manca de relleu generacional, la discrepància entre els aliments que produïm i els que consumim, la manca de rendibilitat en la producció d'aliments i la concentració de beneficis en unes quantes multinacionals són només algunes de les preocupacions que ens porten a qüestionar això i plantejar-nos el molt lluny que encara estem d'un sistema alimentari beneficiós per al conjunt de la societat.

---

38. Alarcón García, M.J. et al. (2021).

39. SEAE (2019).

40. CAECV (2023).

5.

Quina alternativa tenim?

Creiem en la necessitat de transformar el sector agrari actual cap a un sistema local, de proximitat, basat en mètodes responsables de producció que promoguen la protecció ambiental i fomenten la conservació dels recursos naturals i culturals, beneficiós tant per al medi ambient, com per a les persones. Un sistema on es promoga la cooperació, la creació de xarxes i la sostenibilitat social i ambiental, i que garantisca la seguretat i la sobirania alimentària.

La Sobirania Alimentària és el dret de les persones a aliments adequats des del punt de vista saludable i cultural, accessibles, obtinguts a través de mètodes sostenibles i ecològics, i el dret a definir els seus propis sistemes alimentaris i agrícoles.⁴¹

Foto: Alma Nebot Vaya

5.1 Els sistemes alimentaris territorialitzats (SAT)

Els SAT són sistemes alimentaris que tenen en compte la perspectiva del desenvolupament territorial sostenible, és a dir, sistemes que connecten la producció i el consum d'un espai geogràfic determinat a través dels circuits curts de comercialització, promovent la col·laboració i la transició cap a models de producció agroecològics.

El 2015, arran del Pacte de Milà, moltes ciutats espanyoles es van comprometre a posar en marxa estratègies per *“treballar el desenvolupament de sistemes alimentaris sostenibles, inclusivament, resilients, segurs i diversificats per assegurar menjar sa i accessible a tothom en un marc d'acció basat en els*

---

41. Vía Campesina (2007).

drets, per tal de reduir el malbaratament d'aliments i preservar la biodiversitat i, al mateix temps, mitigar i adaptar-se als efectes dels canvis climàtics⁴²".

Presentem algunes de les estratègies que han sorgit des de llavors:

- [Estratègia impuls política alimentària de Barcelona \(2016\)](#)
- [Estratègia Agroalimentària de València \(2017\)](#)
- [Estratègia Agroalimentària de Vitòria-Gasteiz \(2017\)](#)
- [Estratègia d'alimentació saludable i sostenible de Madrid \(2018\)](#)
- [Estratègia Alimentària de Valladolid \(2019\)](#)
- [Estratègia d'Alimentació Sostenible i Saludable de Saragossa \(2019\)](#)
- [Estratègia d'Alimentació Saludable i Sostenible de Segòvia \(2019\)](#)
- [Estratègia Alimentària de la Bioregió del riu Eo \(2022\)](#)

5.2 Com podem contribuir a la transformació dels sistemes alimentaris?

Per transformar el sistema alimentari cal treballar de forma simultània en diferents àmbits alhora que mobilitzem tots els actors de la cadena alimentària: les persones productores, les empreses, les persones consumidores i els representants públics.

Tot seguit, mostrem exemples d'accions que ajuden a transformar els sistemes alimentaris, afavorint el consum de productes agroecològics i la transformació dels mètodes de producció més sostenibles i justos.

---

42. Milan Urban Food Policy Pact (2015).

Àmbit d'impacte	Mecanisme impulsor	Exemple d'acció per transformar-lo
Cadena de subministrament de productes agroalimentaris	Sector productor	Subvencions fiscals a les productores per estimular la transició cap a models productius més sostenibles. <u>Bonificació de l'IBI Rústic de Castelló de la Plana</u>
	Sector agroalimentari	Creació d'obradors municipals perquè emprenedores i petites artesanes agroalimentàries puguin iniciar i consolidar la seua activitat econòmica. <u>Obrador de Tagamanent</u>
	General de la cadena de subministrament	Normatives que fomenten l'alimentació saludable i sostenible. <u>Decret 84/2018, de 15 de juny, del Consell, de foment d'una alimentació saludable i sostenible als centres de la Generalitat Valenciana</u>
Ambients alimentaris	Accés econòmic (assequibilitat)	Subministrament directe de productes saludables i sostenibles a la població en situació de vulnerabilitat. <u>— Targetes moneder de la Diputació de Barcelona</u> <u>— Projecte de cistelles solidàries de l'Ajuntament de València</u>
		Impostos a aliments que constitueixen dietes poc saludables i insostenibles. <u>Augment d'impostos a les begudes ensucrades de Catalunya per reduir-ne el consum.</u> <u>Llei 5/2017 del 28 de març, de mesures fiscals, administratives, financeres i del sector públic i de creació i regulació dels impostos sobre grans establiments comercials, sobre estades en establiments turístics, sobre elements radiotòxics, sobre begudes ensucrades envasades i sobre emissions de diòxid de carboni.</u>
	Promoció, publicitat i informació	Desincentivar el consum de productes poc nutritius. <u>Prohibició de la publicitat d'aliments no saludables al sistema de transports de Londres</u>
	Qualitat i seguretat alimentària	Promocionar el producte local agroecològic. <u>Trobareu alguns exemples al punt 6 d'aquest document.</u>
		Etiquetatge i certificació per ajudar els i les consumidores a l'elecció dels aliments. <u>Proposta d'una etiqueta de comerç just per a les persones productores franceses on es garantisca un salari just, així com l'actuació en favor del medi ambient i el benestar animal.</u> <u>Etiquetatge aliments sans de Xile.</u>

Figura 15. Resum d'accions que ajuden a transformar el sistema alimentari.
Font: Adaptat de RMAE (2020)⁴³ i RMAE (2023)⁴⁴

43. Xarxa de Municipis per l'Agroecologia (2020).

44. Xarxa de Municipis per l'Agroecologia (2023).

5.3 Models productius sostenibles

La producció és una baula essencial del sistema alimentari, i l'agricultura convencional industrialitzada, altament dependent de productes químics de síntesi i de maquinària, busca augmentar el rendiment per hectàrea, augmentant-ne la productivitat a costa de la sobreexplotació dels recursos naturals, la contaminació mediambiental i l'explotació laboral, necessita alternatives respectuoses, tant amb les persones com amb la naturalesa.

Diferents estudis apunten a l'agricultura ecològica com un model factible per arribar a la seguretat i sobirania alimentària dels territoris, assenyalant com els avantatges més significatius la protecció del medi ambient, una resiliència més gran als canvis ambientals, l'increment dels ingressos dels territoris i les agricultores, la millora de la capacitat social i l'augment de les oportunitats d'ocupació⁴⁵.

La **producció ecològica**, biològica o orgànica certificada, està regulada a Espanya des de finals dels anys 80. El 1993 va entrar en aplicació el primer Reglament comunitari, i des de l'1 de gener del 2022 segueixen el Reglament (UE) 2018/848, del Parlament Europeu i del Consell, sobre producció ecològica i etiquetatge dels productes ecològics. Hi ha reglaments equiparables a escala mundial per acreditar i auditar les pràctiques de maneig.

És un sistema de producció agrària i ramadera que proporciona aliments de la màxima qualitat a través de tècniques respectuoses amb el medi ambient. Aquest mètode de producció prescindeix de la utilització de substàncies químiques de síntesi, com ara pesticides, fertilitzants i additius, amb l'objectiu d'obtenir aliments naturals, saludables i amb totes les seues propietats nutritives i alhora minimitzar-ne els efectes negatius sobre la naturalesa.

Tot i això, per aconseguir un model de producció socialment just, que respecte la diversitat cultural, protegeixca el benestar dels animals i la salut dels ecosistemes, incloent-hi la salut humana, cal abastar conceptes més amplis i holístics com l'agroecologia⁴⁵.

---

45. SEAE (2019).

L'**agroecologia** és alhora una ciència, un conjunt de pràctiques i un moviment social, i ha evolucionat com a concepte les darreres dècades per passar de centrar-se en els camps i les granges, a abastar la totalitat dels sistemes agroalimentaris. Actualment, és un camp transdisciplinari que inclou les dimensions ecològica, sociocultural, tecnològica, econòmica i política dels sistemes alimentaris, des de la producció fins al consum. Segons la FAO, l'agroecologia té un enfocament integrat que aplica simultàniament conceptes i principis ecològics i socials al disseny i gestió de sistemes agrícoles i alimentaris sostenibles. Pretén optimitzar les interaccions entre les plantes, els animals, els éssers humans i el medi ambient, alhora que aborda la necessitat de sistemes alimentaris socialment equitatius en què les persones puguin triar el que mengen i com i on es produeix⁴⁶.

Foto: Pako Sanz

---

46. FAO (2018).

5.4 Quins beneficis obtenim de la transformació dels sistemes alimentaris?

Promoure sistemes alimentaris sostenibles i justos, la producció i la compra de productes agrícoles locals i ecològics, i pagar el preu just dels aliments, genera una sèrie d'impactes positius, econòmics, socials, ambientals i en la nostra salut.

Pel que fa als **impactes econòmics**, podem destacar que evita la concentració de poder en macroempreses, apostant per un desenvolupament local lligat als seus habitants i al territori; redueix les desigualtats econòmiques i promou la feina digna i adequadament remunerada; promou un entorn empresarial dinàmic, divers i innovador.

Si ens centrem en els **impactes socials**, promou les condicions laborals i les pràctiques comercials justes; dignifica l'ofici agrícola i millora el relleu generacional; redueix les desigualtats de gènere i augmenta la inclusió de la diversitat cultural i social; es valoren les pràctiques culturals de la zona; promou la vida rural i mitiga l'abandonament de les terres.

D'altra banda, dels **impactes en el medi ambient**, un dels més importants és la mitigació del canvi climàtic, gràcies al major emmagatzematge de carboni als sòls amb maneigs agroecològics. Altres dels beneficis ambientals⁴⁷ serien la no generació de residus contaminants; evitar la degradació dels ecosistemes i l'erosió del sòl; respectar els cicles naturals dels cultius, afavorint la retenció de l'aigua i l'equilibri ecològic; millorar la fertilitat i mantenir el terra viu; valorar la multifuncionalitat dels ecosistemes agraris; potenciar altres serveis ecosistèmics com la pol·linització, el control biològic, la biodiversitat d'espècies i el manteniment del paisatge.

Si comparem l'impacte mediambiental d'una tomata convencional fora de temporada versus una tomata ecològica en hivernacle podem comprovar que contribueix quatre vegades menys a l'esgotament dels recursos minerals, set vegades menys a la degradació de l'aire, deu vegades menys al canvi climàtic i 21 vegades menys a l'ecotoxicitat dels ecosistemes⁴⁸.

---

47. SEAE (2019).

48. Agence de la transition écologique (ADEME) (2013).

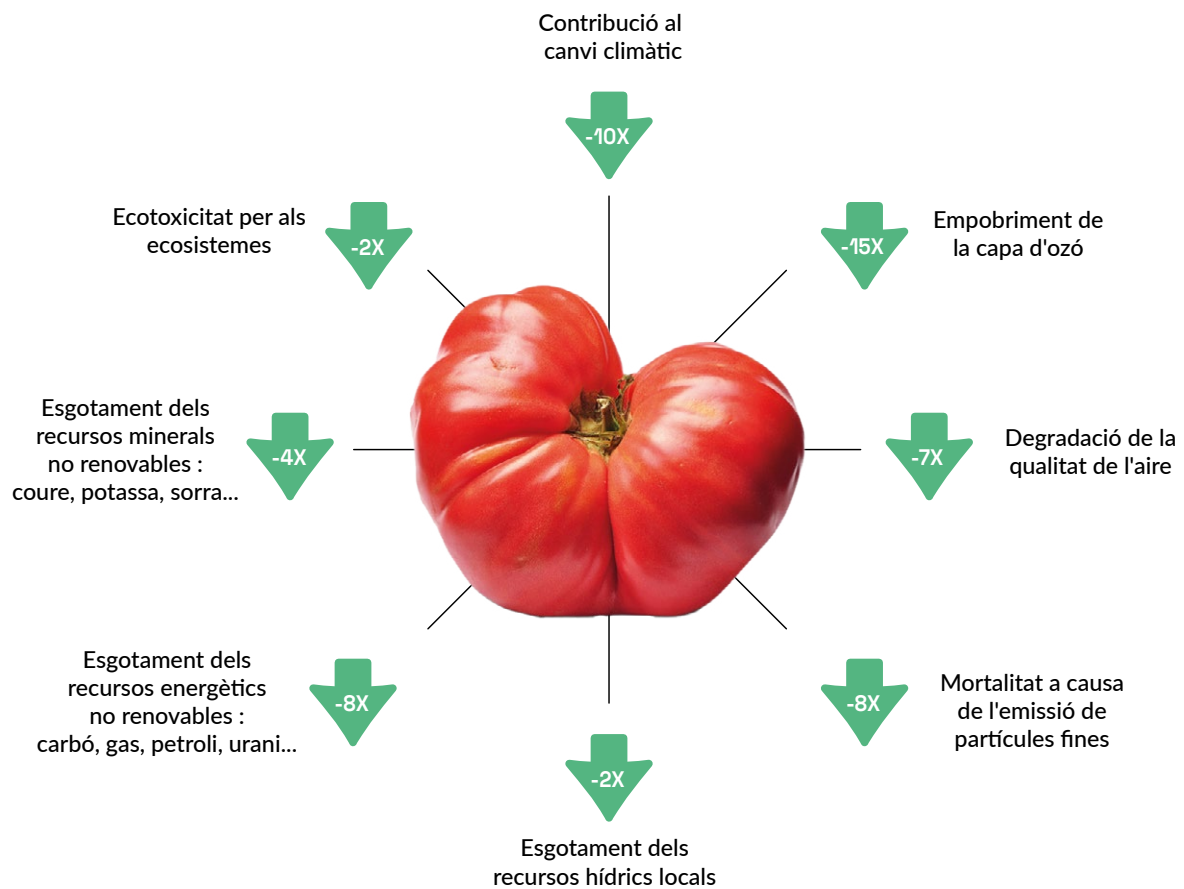

Figura 16. Impacte ambiental del cultiu de la tomata. Font: ADEME (2013).

Per últim, hi ha nombrosos estudis científics que posen de manifest els beneficis de la producció ecològica i del consum d'aliments ecològics en la **salut humana**. Aquest tipus de producció disminueix l'exposició a tòxics i el risc de patir certes malalties associades a la dieta, tant de la població general com de les persones productores,⁴⁹ alhora que ofereix grans avantatges nutricionals sobre la salut pel que fa als aliments produïts amb substàncies de síntesi i de forma intensiva, pel seu major contingut en vitamines i minerals⁵⁰. A més dels beneficis nutricionals, la qualitat sensorial dels aliments ecològics és més gran que la dels convencionals. En fruites i verdures, els criteris de temporalitat, proximitat, adaptació al cicle de cultiu i la inclusió de varietats tradicionals es tradueixen en un augment del sabor, ja que s'han recol·lectat al seu moment òptim de maduració⁵¹.

49. Lairon D. (2020).

50. Raigón Jiménez, M.D. (2020).

51. SEAE (2019).

A banda de la millor qualitat nutricional i sensorial dels aliments ecològics, també cal destacar la promoció de les dietes saludables i culturalment adaptades que es fa des de l'agroecologia.

6.

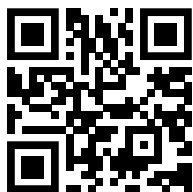
On trobar productes locals?

A totes les comarques de Castelló, així com a tot el territori valencià, trobem diferents iniciatives d'agricultura i ramaderia familiar, venda de proximitat, agroecologia, conservació de recursos naturals i de la biodiversitat cultivada, dinamització del territori, xarxes ciutadanes i iniciatives d'economia social i solidària que treballen dia a dia per transformar el sistema alimentari hegemònic. Exemples vius del fet que la transició cap a una alimentació territorialitzada, socialment justa, econòmicament viable i mediambientalment sostenible és possible.

Tot seguit fem una compilació d'eines al nostre abast per localitzar aquestes iniciatives i fer del nostre consum diari una eina de transformació ecosocial.

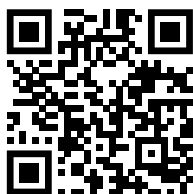
Tornallom

<https://tornallom.org>

Tornallom és un mapa col·laboratiu d'iniciatives d'economia social i solidària promogut per la Xarxa d'economia social i solidària (XEAS-PV), una eina de transparència i avaluació de criteris ètics i solidaris. És un espai de referència i d'articulació de l'economia solidària i una comunitat d'aprenentatge a través de l'activisme, la formació i la pràctica del consum responsable.

Al mapa es poden trobar iniciatives de 15 sectors econòmics, incloses aquelles relacionades amb l'alimentació (producció, transformació i distribució) com poden ser organitzacions, col·lectius, empreses, cooperatives i altres entitats que segueixen valors ètics com a clau per a la transformació social.

Plataforma por la Soberanía Alimentaria del País Valencià

<https://mapa.sobiraniaalimentariapv.org>

La *Plataforma per la Sobirania Alimentària* és un espai que aglutina productores, consumidores, iniciatives, organitzacions i col·lectius valencians que treballen amb l'objectiu de generar una àmplia mobilització social cap a la Sobirania Alimentària, mitjançant un procés d'enfortiment i articulació de les diferents experiències que hi ha als territoris i emmarcant-les en una estratègia global.

Al mapa de la plataforma es poden trobar iniciatives de consum, mercats, obradors compartits, agricultura, ramaderia extensiva, recursos i organitzacions.

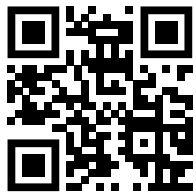

Xarxa Llaurant Un Futur Sostenible

<https://llaurant.com>

A partir dels contactes establerts al programa *Llaurant un Futur Sostenible* (www.llaurant.com) s'ha fet una compilació d'iniciatives i entitats que al llarg de les comarques de Castelló aposten per una agricultura i ramaderia lligades al territori i respectuoses amb la natura i les persones.

Mapa de Centres Agroecològics de distribució (CAD) de GIASAT

<https://giasat.org>

El consorci GIASAT format per 5 entitats vinculades al sector agroecològic, treballa des del 2019 en l'impuls i l'acompanyament de Centres Agroecològics de Distribució (CADs). La seua darrera publicació "*Guia pràctica per a centres Agroecològics de distribució*" recull un mapatge de 76 agrupacions de productors/es amb algun d'aquests criteris: lligats al territori, al producte sostenible, al canal curt i on qui produeix els aliments participa activament a la governança del projecte. A la Comunitat Valenciana trobem 7 experiències.

7.

Conclusions

Nombroses persones expertes i estudis científics indiquen que els sistemes alimentaris territorialitzats i la producció agroecològica són claus per aconseguir la seguretat i la sobirania alimentària als nostres territoris. Tot i això, persisteix la idea generalitzada que els aliments produïts d'aquesta manera costen més diners i no estan a l'abast de totes les persones.

Però, el preu que paguem als supermercats cobreix el cost real dels aliments? Com hem vist al llarg d'aquest informe, cal tenir en compte nombrosos aspectes i impactes en la manera de produir, transformar i comercialitzar aliments per fixar el seu cost real. Si no, correm el risc de pagar-los de forma indirecta a través dels nostres impostos, sent el seu cost final, més gran que els que s'han produït de manera sostenible.

El sistema alimentari dominant és cada cop més complex i està controlat per un reduït grup de grans corporacions que obtenen enormes beneficis, mentre que els que cultiven els aliments sovint ho fan a pèrdua, sent una gran amenaça tant per a les persones agricultores locals, com per les consumidores que cada cop més consumeixen productes altament processats, plens d'additius i amb alt poder calòric.

Ens enfrontem, per tant, a un sistema tremendament injust i insostenible, que no assegura la seguretat alimentària de les nostres regions ni el dret a decidir sobre què i com alimentar-nos de manera digna.

No obstant això, cada cop més sorgeixen iniciatives transformadores com a alternatives a aquest model globalitzat. A la província de Castelló, eminentment rural, cada cop hi ha més exemples d'agricultura i ramaderia que adopten perspectives holístiques, prioritzant el benestar de les persones, els animals i la cura de l'entorn sense perdre de vista el benefici econòmic que els permeta viure del seu treball.

Pagar el preu just als que ens proveeixen d'aliments saludables i sostenibles implica veure més enllà i reconèixer la importància d'aquests models transformadors, que no sols no generen costos ocults, sinó que ens proveeixen de serveis ecosistèmics que milloren la salut, l'economia i la qualitat de vida de les persones.

Sistemes alimentaris que milloren el teixit econòmic dels territoris, milloren els ecosistemes que ens sustenten i disminueixen les desigualtats socials, millorant els drets de les persones treballadores i reconeixent el paper de les dones a l'àmbit rural, fomentant la seua participació i lideratge en tota la cadena alimentària, i trencant així amb estereotips de gènere. En definitiva, **sistemes alimentaris que ens proveeixen d'aliments nutritius, justos i ambientalment respectuosos.**

8.

Bibliografia

- Acción por la Biodiversidad (2020). *Atlas del agronegocio transgénico en el Cono Sur : monocultivos, resistencias y propuestas de los pueblos*. Disponible en: <https://www.biodiversidadla.org/Atlas>
- Agence de la transition écologique (ADEME) (2013). *Base de datos Agribalyse sobre el impacto medioambiental de los productos agrícolas y alimentarios*. Disponible en: <https://agribalyse.ademe.fr/>
- Agencia Tributaria (2024). *Observatorio de márgenes empresariales*. Disponible en: <https://sede.agenciatributaria.gob.es/Sede/estadisticas/observatorio-margenes-empresariales/observatorio-margenes-empresariales.html>
- Alarcón García, M.J., Alcañiz Moscardó, M., Cerdá Hernández, M. R., Mañés Barbé, A., Rodríguez Jaume, M. J. (Coords.). (2021). *Las mujeres en la Comunitat Valenciana. Una aproximación sociológica*.
- Alianza Global para el Futuro de la Alimentación (2021). *La política del conocimiento: Comprender las evidencias de la agroecología, las prácticas agrícolas regenerativas y las costumbres alimentarias indígenas*. n.p.: Alianza Global para el Futuro de la Alimentación. Disponible en: <https://futureoffood.org/wp-content/uploads/2022/03/GA-la-politica-del-conocimiento.pdf>
- Alimarket (2023). *Distribución Alimentaria en España 2023*. Alimarket. Disponible en: https://www.alimarket.es/media/images/2023/detalle_art/366727/146750_high.pdf
- COAG (2024). *Índice de precios en origen y destino de los alimentos (IPOD)*. Coordinadora de Organizaciones de Agricultores y Ganaderos (COAG). Disponible en: <https://coag.org/post/ipod-indice-de-precios-en-origen-y-destino-de-los-alimentos-122677>
- Comité d'Agricultura Ecològica de la Comunitat Valenciana (CAECV) (2023). *Informe del sector ecológico de la Comunitat Valenciana*. Disponible en: https://www.caecv.com/wp-content/uploads/2024/07/CAECV-informe-2023_V03.pdf
- El Pa Sencer (2021). *Mapatge Sobre el Preu i el valor dels aliments a Catalunya*. Disponible en: https://soberaniaalimentaria.info/images/estudios/Mapatge_Cat.pdf
- ETC Group (2022). *Barones de la alimentación 2022. Lucro con las crisis, digitalización y nuevo poder corporativo*. Disponible en: https://www.etcgroup.org/files/files/barones_completo-low_rev13dic_.pdf
- ETC Group (2022a). *El campesinado y la agricultura en pequeña escala son quienes siguen alimentando al mundo*. Disponible en : <https://www.etcgroup.org/es/content/el-campesinado-y-la-agricultura-en-pequena-escala-son-quienes-siguen-alimentando-al-mundo>

- FAO (2018). *Los 10 elementos de la agroecología. Guía para la transición hacia sistemas alimentarios y agrícolas sostenibles*. Disponible en: <https://openknowledge.fao.org/items/5d63133d-31c2-440f-afce-5b9fe510bfd7>
- FAO (2023). *El estado mundial de la agricultura y la alimentación 2023. Revelar el verdadero costo de los alimentos para transformar los sistemas agroalimentarios*. Roma. Disponible en: <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/0927b048-75af-4f2a-94cb-fbc7a03469e3/content>
- FAO, FIDA, OMS, PMA, & UNICEF (2023). *El estado de la seguridad alimentaria y la nutrición en el mundo 2023. Urbanización, transformación de los sistemas agroalimentarios y dietas saludables a lo largo del continuo rural-urbano*. Roma. Disponible en: <https://openknowledge.fao.org/items/d095be02-ef3c-46c6-8098-edf7139d18dd>
- Fundación Alternativas y Fundación Carasso (2022). *Libro Blanco de la Alimentación Sostenible en España*. Disponible en: https://www.fondationcarasso.org/wp-content/uploads/2022/03/Libro_Blanco_Alimentacion-_Interior_Final_Web_Version.pdf
- Fundació Novessendes, ONGD Pankara Ecoglobal i Universitat Jaume I (2023). *Principals dades de l'estudi sobre el Consum de productes de proximitat i Agroecologia*. Disponible en: <https://llaurant.com/wp-content/uploads/2023/04/0.-RESULTATS-ENQUESTA.pdf>
- Fundació Novessendes i ONGD Pankara Ecoglobal (2023). *Aportacions de l'agroecologia a la sobirania alimentària. Iniciatives agroecològiques a la província de Castelló*. Disponible en: https://llaurant.com/wp-content/uploads/2023/04/revista_novessendes_val_webp.pdf
- GBD 2017 Diet Collaborators (2019). *Health effects of dietary risks in 195 countries, 1990-2017: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2017*. *Lancet*, 393 (10184), 1958–1972. Disponible en: <https://www.thelancet.com/action/showPdf?pii=S0140-6736%2819%2930041-8>
- GIASAT (2024). *Guía práctica para centros Agroecológicos de distribución*. Disponible en: <https://giasat.org/presentamos-la-guia-practica-para-centros-agroecologicos-de-distribucion-cads/>
- Hassani, Y. A. E. (2023). *Análisis económico-financiero de Mercadona, S.A. (2017-2021)*.
- Hendriks, S., Ruiz, A. de G., Acosta, M. H., Baumers, H., Galgani, P., Mason-D'Croz, D., Godde, C., Waha, K., & Kanidou, D. (2021). *The True Cost and True Price of Food*. Disponible en: https://trueprice.org/wp-content/uploads/2022/09/UNFSS_true_cost_of_food.pdf

- High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition, HLPE. (2017). *Nutrition and food systems* (HLPE Reports, p. 152). HLPE.
- Instituto Nacional de Estadística (INE) (2022). *Censo Agrario 2020*. Disponible en: <https://www.ine.es/censoagrario2020/presentacion/index.htm>
- Lairon, D. (2020). *Manger sain & Durable, de notre assiette à la planète*. Éditions Quæ.
- Langreo, A., & Germán, L. (2018). *Transformaciones en el sistema alimentario y cambios de dieta en España durante el siglo XX*. *Historia Agraria. Revista de agricultura e historia rural*, 74, 167-200. Disponible en: <https://doi.org/10.26882/histagrar.074e061>
- Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación (MAPA) (2022). *Base de datos de consumo en hogares*. Disponible en: <https://www.mapa.gob.es/app/consumo-en-hogares/consulta.asp>
- Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación (MAPA) (2023). *Informe del consumo de alimentación en España 2022*. Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación. Disponible en: https://www.mapa.gob.es/es/alimentacion/temas/consumo-tendencias/resumen-consumo-alimentario-2022-ok_tcm30-655393.pdf
- Ministerio de Igualdad y RED2RED (2023). *Estudio de la violencia económica contra las mujeres en sus relaciones de pareja o expareja*. Disponible en: https://violenciagenero.igualdad.gob.es/wp-content/uploads/Violencia_economica_pareja_expareja.pdf
- Milan Urban Food Policy Pact. (2015). *Declaración Pacto de política alimentaria urbana de Milán*. Disponible en: https://www.milanurbanfoodpolicypact.org/wp-content/uploads/2020/12/Milan-Urban-Food-Policy-Pact-and-Framework-for-Action_SPA.pdf
- Raigón Jiménez, M.D. (2020). *Manual de la Nutrición Ecológica. De la molécula al plato*. Sociedad Española de Agricultura Ecológica/ Agroecología (SEAE).
- Rastoin, J.-L., & Ghersi, G. (2010). *Le système alimentaire mondial: Concepts et méthodes, analyses et dynamiques*. Éditions Quæ.
- Red de Municipios por la Agroecología (2020). *Campaña Alimentación saludable y sostenible para todo el mundo*. Disponible en: <https://www.municipiosagroeco.red/alimentacionessalud/>
- Red de Municipios por la Agroecología (2023). *¿Cómo avanzar desde los municipios hacia una alimentación saludable y sostenible para todo el mundo? 13 propuestas clave para la legislatura 2023-2027*. Disponible en: <https://www.municipiosagroeco.red/wp-content/uploads/2023/10/13-propuestas-clave-per-a-la-legislatura-2023-2027.pdf>

SEAE (2019). *Evidencias científicas sobre la producción ecológica*. Disponible en: <https://agroecologia.net/wp-content/uploads/2019/06/Evidencias-cientificas-produccion-ecologica-vd.pdf>

TRAGSATEC (2013). *Estudio de la cadena de valor y formación de precios del sector cítrico. Campaña 2010-2011* (Observatorio de precios de los Alimentos). Ministerio de Agricultura, Alimentación y Medio Ambiente. Disponible en: https://www.mapa.gob.es/es/alimentacion/temas/observatorio-cadena/Estudio%20C3%ADtricos_2010_2011_tcm30-128344.pdf

Vía Campesina (2007). *Declaración de Nyéléni*. Disponible en: <https://nyeleni.org/IMG/pdf/DeclNyeleni-es.pdf>

PROGRAMA

UN PROJECTE DE

ONGD Pankara
EcoGlobal

AMB LA COL-LABORACIÓ DE

FINANÇAT PER

Vicepresidència i Conselleria de
Serveis Socials, Igualtat i Vivenda